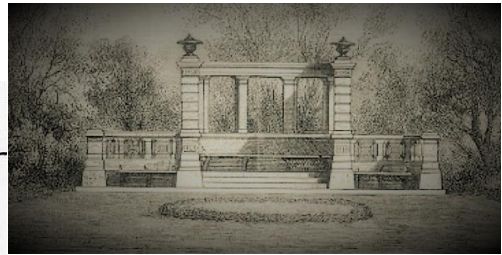

J.J. Cremer.

Kruuzemuntje door J.J. Cremer. Een analyse, 2026.

Deze Betuwse novelle van **J. J. Cremer** uit 1867 volgt het leven van **Anneke**, een deugdzaam meisje uit een armoedig gezin dat bekendstaat onder de bijnaam **Kruuzemuntje**. Nadat zij haar zieke grootmoeder geneest met wilde kruizemunt, wordt zij door een kwaadaardige veldwachter onterecht beschuldigd van diefstal, maar uiteindelijk gered door de **goedhartige burgemeester**. De vertelling benadrukt het contrast tussen de corruptie van de veldwachter en de oprechtheid van Anneke, wier vader eerder het leven van een rijke heer redde. Dankzij deze eerdere **heldendaad** en Annekes eigen onschuld transformeert het lot van de familie van diepe armoede naar een welvarend bestaan op een landgoed. Het relaas eindigt met een **feestelijk huwelijk** tussen Anneke en haar jeugdvriend Willem, waarmee de morele boodschap dat goedheid uiteindelijk wordt beloond, wordt bezegeld.

Dit verhaal schept een contrast tussen de armoede van de arbeidersklasse en de overvloed van de rijken in de 19e eeuw.

De armoede van het dagelijks leven.

- **Huisvesting:** De armoede is direct zichtbaar in de **bouwvallige staat van de woning** van Arie Winkels, een hutje met een rot stroodak dat lekt als het regent en waar de wind door de voegen van de muren blaast.
- **Voeding:** Het voedsel van de armen is uiterst sober en bestaat hoofdzakelijk uit **aardappelen, roggebrood en gestremde karnemelk**, waarbij vlees (spek) een zeldzame luxe is die alleen bij bijzondere gelegenheden of als extra verdienste wordt gegeten.
- **Arbeid:** De armen verrichten zwaar lichamelijk werk; Arie is een **dagloner** met door de zon verbrand gelaat en vereelde handen, terwijl grootmoeder probeert wat bij te verdienen met breien.
- **Gezondheidszorg:** de armen gaan niet snel naar een dokter, maar vertrouwen zij op **natuurlijke remedies** zoals kruizemunt voor medische klachten zoals krampen.
- **Kleding en schoeisel:** Het dragen van houten klompen is de standaard, en het bezit van **leren schoentjes** wordt gezien als een groot bezit waarvoor lang gespaard moet worden.

De rijkdom van de rijken.

- **Bezit en status:** Rijkdom wordt in het verhaal vertegenwoordigd door figuren als de heer Van Zwiet, die in een **groot landhuis** woont en zich verplaatst in een luxueuze koets met paarden die vijfhonderd gulden kosten.
- **Economische ongelijkheid:** Er is een duidelijke kloof; terwijl de armen worstelen met een tegenvallende oogst, lachen de rijken omdat hun schuren vol zitten en de prijzen voor graan en vee hoog zijn.
- **Macht:** De rijken en gezagsdragers, zoals de burgemeester, hebben een **geprivilegieerde positie**, waarbij zelfs de veldwachter probeert bij hen in de gunst te komen door ijverig te lijken.

Sociale verhoudingen.

- **Klassenverschil:** De sociale hiërarchie is streng; de veldwachter behandelt de arme Anneke met minachting en geweld wanneer hij haar onterecht van

diefstal beschuldigt, wat illustreert hoe kwetsbaar de armen waren voor willekeur.

- **Sociale stijging:** Het verhaal eindigt met een vorm van **sociale mobiliteit** wanneer de familie Winkels door hun eerlijkheid en diensten aan de rijke familie Van Zwiet een beter onderkomen en vaste aanstellingen krijgt als koetsier en tuinman.
- **Beleving:** Voor de armen is rijkdom vaak iets abstracts dat ze kennen uit "wonderboeken" over koningen en prinses, wat hun eigen realiteit van schaarste benadrukt.

J.J. Cremer beschrijft Anneke als een teder, verstandig en bovenal deugdzaam meisje dat opgroeit in bittere armoede. In het verhaal fungeert zij als het morele middelpunt.

Fysieke verschijning en bijnamen. Cremer schetst Anneke als een lieflijk kind van **acht jaar oud** met een onschuldige uitstraling.

- **Uiterlijk:** Ze wordt omschreven als een "**blond muulpeerke**" met "**blauwe eugskes**" (blauwe oogjes) en "**mollige koontjes**" waarover haar tranen biggelen als ze verdrietig is. Als ze enthousiast is, bijvoorbeeld over een verhaal, gaan haar oogjes glinsteren.
- **Bijnamen:** Haar grootmoeder overlaadt haar met koosnamen die zowel haar spraakzaamheid als haar schranderheid benadrukken, zoals "**klein klapheuvelje**", "**praatgouwken**" en "**kleine prefester**".
- **De naam "Kruuzemuntje":** De belangrijkste bijnaam, waaraan het verhaal zijn titel ontleent, krijgt ze van haar grootmoeder nadat ze in alle haast kruizemunt heeft geplukt om de maagkrampen van de oude vrouw te verzachten: "**mien oarig Kruuzemuntje**".

Karakter en verstand Ondanks haar jonge leeftijd en arme afkomst wordt Anneke neergezet als een **bijzonder wijs en belezen kind**.

- **Geletterdheid:** In een tijd waarin dit voor haar stand niet vanzelfsprekend was, kan Anneke lezen. Ze leest haar grootmoeder voor uit een "wonderboek" en onthoudt de morele lessen die haar meester haar leert.
- **Beleefdheid:** Ze is plichtsgetrouw en groet iedereen in het dorp vriendelijk, wat haar geliefd maakt bij de dorpsbewoners.
- **Gevoeligheid:** Ze is erg gevoelig voor onrecht en hardheid. De dreigende houding en de valse beschuldigingen van de veldwachter Bol maken haar diep angstig en aan het huilen.

Morele grootsheid: "Goed voor kwaad" Het meest typerende aan Cremer's beschrijving van Anneke is haar vermogen tot **vergevingsgezindheid**.

- **Zorgzaamheid:** Wanneer de veldwachter Bol — die haar eerder mishandelde en onterecht van diefstal beschuldigde — op sterven ligt vanwege het drinken van vitriool, is Anneke de enige die hem te hulp schiet.
- **Onbaatzuchtigheid:** Ze brengt hem haar voorraad gedroogde kruizemunt, in de hoop zijn pijn te verzachten. Cremer benadrukt dat men "kind moet wezen" om zo zuiver en zonder wrok te kunnen handelen: **"Goed veur kwoad!"**.

Latere leeftijd Aan het slot van het verhaal, wanneer er tien jaar is verstreken, beschrijft Cremer haar als een achttienjarige jonge vrouw die nog steeds dezelfde charmes bezit. Ze wordt dan het **"knapste, mooiste, liefste bekske van 't heele darp"** genoemd. Haar goede hart wordt uiteindelijk beloond wanneer zij door haar eerlijkheid en de inzet van haar vader een welvarender leven tegemoet gaat.

Laatst bijgewerkt: 3 juni 2026.

www.jacobcremer.nl